

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ НАВЧАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ГРАМОТИ

Постановка проблеми. Стимулювання суспільства щодо розвитку творчої особистості стало необхідним в умовах розбудови суверенної і незалежної України як держави. Інтеграційною властивістю творчої особистості виступає індивідуальність, що несе в собі відбиток одиничного і типового. Індивідуальні особливості людини дуже багатогранні, адже мають виявлення в її фізичних якостях, особливостях вищої нервової діяльності тощо. Однак найбільшу складність становлять психологічні індивідуальні особливості людей. Це обумовлено багатьма чинниками, зокрема: експериментальними труднощами вирішення проблеми про співвідношення спадкових і соціальних чинників під час формування індивідуальних якостей кожної людини; винятковою різноманітністю самих соціальних чинників, під впливом яких відбувається формування людської психіки. Саме тому врахування індивідуальних особливостей дітей є однією з актуальних проблем сучасної психолого-педагогічної науки.

Аналіз публікацій засвідчує, що проблема індивідуалізації навчально-виховного процесу в умовах дошкільного закладу й сім'ї, врахування індивідуальних особливостей дітей усвідомлюється педагогами і психологами минулого і сучасності. Зокрема, Є.Аркін, Г.Костюк, О.Кононко, В.Кузьменко, С.Ладивір, С.Русова, В.Сухомлинський, Б.Теплов, К.Ушинський і багато інших у своїх дослідженнях приділяли увагу проблемі індивідуальних особливостей дітей. Відомий психолог Г.Костюк зазначав, що люди різняться і будуть різнитися за розвитком своїх здібностей та інших властивостей, але в тому вони будуть рівні, що всі вони матимуть однакові об'єктивні можливості вияву і розвитку своїх сил і наголошував, що всі психічні властивості особистості є результатом її індивідуального розвитку або онтогенезу, тобто становлення людини не тільки як організму, а і як свідомої суспільної істоти як особистості [1, с. 109-132].

У сучасній психології та педагогіці провідною є концепція про ведучу роль діяльності в процесі психічного розвитку дитини. Це загальне положення ще не розкриває конкретних закономірностей онтогенетичного розвитку дітей. Між тим емпіричні дані, а також дослідження типологічних властивостей нагально вимагають від психологів і педагогів уміння їх розпізнавання у своїй практичній діяльності. Однак процес психічного розвитку дитини старшого дошкільного віку у тісному зв'язку з індивідуальними особливостями вивчено недостатньо. Отже, в контексті розгляду проблеми ми визначили, що вона є актуальною з точки зору практики підготовки дітей до освітнього середовища школи.

Мета статті полягає у висвітленні теоретичних основ впливу індивідуальних особливостей старших дошкільників на якість навчання, розробці практичних рекомендації щодо індивідуалізації навчання дітей елементів грамоти. Мета конкретизується через вирішення наступних *завдань*: на основі вивчення психолого-педагогічної науки обґрунтувати індивідуальні особливості, що обумовлюють індивідуалізацію навчання дітей елементів грамоти; охарактеризувати сучасні тенденції та вимоги до індивідуалізації навчання дітей елементів грамоти; висвітлити досвід індивідуалізації навчання дітей елементів грамоти у освітньо - виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. У сучасній психології та педагогіці проблема індивідуальних особливостей людей визнана однією з найбільш значущих і дискусійних. Зокрема, Б.Теплов зазначає: «...історія психології, інтерес до цього питання різко зріс із того часу, як психологія почала ставити перед собою практичні задачі, і відтоді, як стали виникати прикладні галузі психології...У прикладних галузях психології проблема індивідуальних відмінностей давно вже стала однією з найважливіших; цього вимагали запити практики [5, с. 172]. За Тепловим наукове дослідження індивідуального базується на тому, що у всякому індивідуальному є й щось загальне. Це виокремлення загального в індивідуальному може йти різними шляхами. Серед них найбільш характерними й важливими є два шляхи: а) можна виокремлювати деякі властивості, що є загальними для всіх людей, але кількісно відмінні у різних людей (ріст, вага,

зорова чи слухова чутливість, швидкість і міцність запам'ятовування і т.п.); б) можна відштовхуватись від групування людей за типами, які дають якісну характеристику, загальну для всіх членів певної групи (атлетичний, астеничний і пікнічний типи будови тіла, зоровий, слуховий, руховий типи пам'яті і т.п.) [5; с. 173-174]. Як бачимо, перший шлях переважно аналітичний, який передбачає обов'язково кількісний підхід (вимірювання), другий – переважно синтетичний.

Проблема індивідуалізації навчання дітей дошкільного віку досліджувалася за такими напрямками: індивідуальний підхід у вихованні дітей (Є.Аркін, І.Дикопольська, Л.Ковальчук, В.Кузьменко та ін.); навчання дітей елементів математики (Т.Степанова, К.Щербакова); розробка диференційованих програм з української мови (А.Богущ, І.Луценко та ін.). Зокрема, Є.Аркін уперше в дошкільній педагогіці накреслив конкретні шляхи й умови індивідуалізації виховання в дитячому садку. В Аркіна було багато послідовників (В.Крутецький, Н.Менчинська, С.Рубінштейн, Н.Тализіна та ін.). Ученими доведено, що індивідуалізація навчального процесу сприяє поглибленню знань дітей про навколишню дійсність, позитивно впливає на ставлення до навчання, сприяє розвитку самостійної діяльності, під час якої на ґрунті певних знань, вона накопичує нові й відкриває шляхи, який вимагає творчого підходу, кмітливості тощо. Наблизитися до вирішення задач найбільш ефективного управління навчально-виховним процесом допоможе виявлення найбільш характерних індивідуальних особливостей старших дошкільників. Вивчення проявів індивідуальних особливостей дітей надає важливий матеріал для аналізу адаптаційного періоду й подальшого розвитку дітей в умовах шкільної освіти, для розкриття сутності процесів формування навичок поведінки на подальших етапах індивідуального розвитку дітей.

Індивідуалізація – врахування індивідуальних особливостей дітей у різних видах діяльності. Виникає запитання: які ж саме індивідуальні особистості дитини обумовлюють індивідуалізацію навчання дітей елементів грамоти? Принцип індивідуального підходу в дидактиці передбачає врахування таких особливостей дітей, що впливають на її навчальну діяльність і від яких залежать результати

навчання. Такими можуть бути фізичні і психічні якості і стани особистості: особливості всіх пізнавальних процесів, пам'яті, властивості нервової системи, риси характеру і воля, мотивація, загальні розумові здібності (у тому числі креативність), а також спеціальні здібності, навчальні вміння; навчальність, що складається з програмових і позапрограмових знань, умінь і навичок, обдарованість, пізнавальні інтереси (на тлі загальної навчальної мотивації); постійні й тимчасові дефекти органів чуття і всього організму, статева належність тощо. Крім того, на навчальну діяльність дитини впливають різноманітні соціальні чинники (статус дитини у колективі однолітків, взаємовідносини з батьками і вихователями та інші зовнішні впливи). Усе це і багато інших зовнішніх і внутрішніх факторів впливають на процес навчання. Саме тут і виникає суперечність у навчально-виховному процесі: з одного боку, є велика необхідність урахування багатьох індивідуальних особливостей особистості, а з іншого – можливості реалізації цієї необхідності в дошкільному навчальному закладі обмежено з різних причин (нерозуміння вихователями і батьками позитивних впливів на дитину індивідуалізації навчання; небажання урахувати індивідуальні особливості: «Хай буде як усі...»; відсутність належних умов тощо). Тому для подолання цієї суперечності необхідно використовувати відносну індивідуалізацію.

Визначаються такі основні тенденції індивідуалізації навчання дітей елементів грамоти: дитина здатна відгадувати, що викладено фішками, надруковано тощо; повторює те, що спостерігалось у моделі слова, речення, читалось раніше (разом із дорослим прочитала слово «дід», потім їй запропонували прочитати самостійно слово «дім», але вона читає знову як «дід»); читання однокладового слова за аналогією двоскладового (дитина читала слово «миша», а потім їй запропонували прочитати слово «рис», але вона читає його як двоскладове – «ри-са»); читає слова не у складовий спосіб, а по кожній літері окремо («к-ка-каз-казк-казка»); робить пропуски, переставляє звуки у словах, які «прочитує» за звуковою чи складовою моделлю, прочитує слово по літерах та ін.

Одним із засобів індивідуалізації навчання дітей елементів грамоти є добір педагогом матеріалу, ігрових завдань різного ступеня складності відповідно до віку, індивідуальних особливостей, розумового і психічного розвитку дітей. Виходячи з цього, радимо деяким дітям надавати ненав'язливу допомогу, а деяким - додаткові завдання й більше самостійності. Це сприятиме прогресу в розвитку кожної дитини. На групові заняття (до 15 осіб) слід виносити завдання, які будуть цікавими і доступними для більшості дітей, але й у ході таких занять урахувувати індивідуальні особливості. Також бажано розподілити дітей на умовні підгрупи з урахуванням їх індивідуальних особливостей. Для того, щоб цей розподіл був не поверховим, а диференційованим, слід підготувати для дітей ще на початку навчального року перелік запитань для проведення індивідуальних бесід (з урахуванням спеціальних здібностей та елементарних навчальних умінь), *a саме*:

1. Чи має уявлення про слова: а) розуміє їх значення; б) наводить приклади слів.
2. Чи має уявлення про речення: а) розуміє їх значення; б) наводить приклади речень; в) визначає кількість слів у названому реченні.
3. Чи має уявлення про звуки мови: а) добре чує їх і називає; б) може дати характеристику звукам (голосний, приголосний); в) може визначити потрібний звук у названому слові (перший, останній); г) може скласти слово з названим звуком.
4. Які уявлення має про літери: а) знає окремі, показує їх; б) називає і показує всі літери; в) може визначити перший звук і літеру в слові; г) може скласти слово з певним звуком і літерою; д) може пригадати слово з певними звуками і викласти його літерами; е) може прочитати деякі склади, слова; ж) може прочитати будь-яке слово, розуміє значення прочитаного [2, с 113-118].

Після цього фіксуються наступні рівні: 1) дітей, які не мають уявлень про слова, речення, звуки мови, зовсім не мають навичок звукового аналізу слів; не знають літер тощо). 2) дітей, які мають уявлення про речення, слова, звуки, склади, здійснюють звуковий аналіз слів, знають деякі (чи всі) літери і мають навички елементарного читання складів, слів тощо. Але індивідуалізація має стосуватися не тільки початкового і кінцевого етапів, а й проміжних досягнень. Слід пам'ятати, що одні діти швидко схоплюють і швидше просуваються в навчанні вперед, а інші роблять це значно повільніше.

Загальноприйнятим є і той факт, що в період дошкільного віку, коли закладаються і формуються основні компоненти і якості особистості, утворюється система особливих психічних структур, які мають вирішальний вплив протягом усіх подальших етапів розвитку особистості в онтогенезі (процес розвитку індивіда протягом дитинства). Особливе місце в цьому процесі належить формуванню через виховання і навчання психологічної статі дитини. Воно базується на статевому самовизначенні й цілісних орієнтаціях статево-рольової позиції особистості, яка реалізується в процесі спілкування і в різних видах діяльності. Про це свідчать дослідження зарубіжних (Т.Бендас, Р.Гура, Р.Горського, Д.Кімурі, М.Левіса, В.Єремєєвої, І.Кон, Т.Хрїзман та ін.) і вітчизняних учених (Т.Говорун, О.Запорожець, О.Кононко, В.Кузьменко, С.Ладивір, Л.Мухоморіної, А.Палія та ін.). Кон І. зазначає, що Е.Маккобі та К.Джеклін критично проаналізували й узагальнили більшість американських і західноєвропейських досліджень про статеві особливості сприймання, навчання, пам'яті, інтелекту, когнітивного стилю, мотивації, самосвідомості, темпераменту, рівня активності, емоційності, товариськості і т.п. Достовірно встановлених фактів було навіть менше, ніж прийнято думати. Ці дослідники встановили, що дівчатка переважають хлопчиків у вербальних здібностях; хлопчики сильніші за дівчаток у візуально-просторових здібностях; у хлопчиків вищі математичні здібності; вони більш агресивні за дівчаток. Судження, що дівчатка «соціальніше» й більш сприйнятливі до навіювання, ніж хлопчики; у дівчаток нижче рівень самоповаги; дівчатка краще справляються з простими задачами, тоді як хлопчики – з найбільш складними пізнавальними процесами, оволодіння якими передбачає подолання раніше встановлених реакцій, чоловічий когнітивний стиль більш «аналітичний», ніж жіночий; на дівчаток більше впливає спадковість, а на хлопчиків – середовище; у дівчаток слабкіше розвинута потреба в рухах; у дівчаток більш розвинуто слухове, а у хлопчиків – зорове сприймання та ін. здаються необґрунтованими. На думку І.Кона дані сучасних досліджень не слід абсолютизувати. Не говорячи вже про невдалості поняття андрогінії, ненавмисно асоційоване із сексопатологією чи відсутністю всякої статевої диференціації, самі

шкали маскулінності й фемінності не однозначні. Одні дослідники вимірюють інтереси, інші - емоційні реакції, треті - відношення до тих чи інших аспектів чоловічих чи жіночих соціальних ролей. Проблематичні й їх критерії... [4, с. 154-155]. У той же час методологічні труднощі не зменшують актуальності вивчення психології статевих відмінностей, але вони підкреслюють, що таке вивчення обов'язково повинно бути міждисциплінарним, урахуовуючи і динаміку соціальних статевих ролей, і етнокультурні особливості досліджуваних. Дослідження психологів (Т.Бендас, В.Єремєєва, Л.Мухоморіна, А.Палій, Т.Хрїзман та ін.) доводять, що в навчально-виховному процесі недостатньо ґрунтуватися на принципі відбору дітей за рівнем їх розумового розвитку, віковими та індивідуально-психологічними особливостями. Це дуже важливі, але недостатні критерії. Необхідно обов'язково враховувати і статеву приналежність дитини, особливо на ранньому етапі організованого навчання (старший дошкільний і молодший шкільний вік). Саме тому в якості *критеріїв оцінки* індивідуальних особливостей старших дошкільників були обрані не лише пізнавальна активність як важлива передумова навчальної діяльності, пізнавальний інтерес як важлива початкова фаза будь-якої діяльності, особливо пізнавальної; емоційні реакції – практично постійний компонент природної активності дитини, а й статеві особливості дівчаток і хлопчиків, що мали прояв у навчальній діяльності. Зокрема, наші багаторічні спостереження за дітьми в базових дошкільних навчальних закладах м. Києва і Київської області засвідчують, що хлопчики вправніші за дівчаток у математичних операціях і звуковому аналізі слів; візуально-просторовому мисленні, частіше приймають нестандартні рішення, а в дівчаток більше, ніж у хлопчиків, розвинені вербальні здібності; вони більш емоційні, старанні та ін. Спираючись на результати досліджень зарубіжних і вітчизняних учених, ми шукаємо нові підходи до навчання і виховання дітей різної статі (дівчаток, хлопчиків). Адже це дуже важливо саме в дошкільному дитинстві, коли відбувається розвиток усіх психічних функцій, механізмів мовлення, мислення, формування психологічної статі, статевого виховання. Тому виникла необхідність у *рекомендаціях* щодо

врахування індивідуальних особливостей дітей у процесі навчання їх елементів грамоти, *a саме*: 1. На заняттях і в повсякденному спілкуванні давати індивідуальні завдання кожній дитині відповідно до її індивідуального розвитку. 2. Широко використовувати наочність; звертатися до дітей з різною силою голосу; хлопчикам під час занять та у повсякденні давати більше простору для їхньої діяльності. 3. У дітей різні *інтереси*: дівчаток більше приваблюють люди, їх зовнішні ознаки (обличчя, зачіски, прикраси, одяг тощо), стосунки між ними, а хлопчиків — подорожі, предмети, транспорт і деталі до них. Радимо це врахувати в доборі наочного матеріалу до занять, ігор з навчання елементів грамоти. Адже це стимулюватиме дітей до більшої активності (мовленнєвої, пізнавальної, художньої). 4. Хлопчикам частіше давати вказівку: «*Дивись, будь ласка, на мене*»; вони більше ніж дівчатка орієнтовані на інформацію, а дівчатка — на встановлення контакту. 5. Пропонувати не лише завдання різної складності для дітей (завдання 1-го і 2-го рівнів), а й здійснювати навантаження матеріалом для хлопчиків і дівчаток у різний час заняття (на початку, в середині тощо). Наприклад, дівчатка після початку заняття швидко досягають оптимального рівня працездатності. Це пов'язано з їх більш високою дисциплінованістю. Хлопчики ж «розкачуються» значно довше, та ще й на вихователя дивляться рідко. Часто, коли вони досягають піку працездатності, дівчатка вже починають втомлюватися. При нагоді можуть бути й окремі завдання для хлопчиків і дівчаток (наприклад, промовити швидко скоромовку: спочатку дівчаткам, а пізніше й хлопчикам...).

б). У зв'язку з тим, що дівчатка, як правило, раніше починають говорити (краще розвинений мозок, фізична статура, мовлення), уживати різні частини мови і складні граматичні конструкції, читати й писати, вони частіше випереджають хлопчиків у мовленнєвих завданнях (особливо за зразком чи подібністю). Словник хлопчиків багатший на дієслова (у розповідях, казках тощо), що свідчить про їхню активність, бажання діяти, тому рекомендуємо обов'язково вислуховувати відповіді не тільки активних дівчат, а й тих хлопчиків, які на ваш погляд не достатньо активні, мовчать, не підіймають руки. Коли мовчать хлопчики, то це зовсім не означає, що вони не знають (пошук хлопчиків іде, і

вони значно цікавіше і виразніше, ніж можуть висловити думку). У повсякденні нагадайте про це завдання дітям, а деяким дозвольте подумати до завтра. Ви будете не тільки не розчаровані, а й здивовані, які цікаві сюжети розповідей запропонують хлопчики, їхні розповіді будуть значно змістовнішими, ніж у більшості дівчаток.

7. У зв'язку з тим, що дівчатка переважно краще виконують завдання ненові, типові, шаблонні (значно краще виконують стандартні мовленнєві завдання, які стосуються швидкості читання, мовлення, досконалішого написання елементів літер та ін.), то для них необхідно частіше використовувати прийом зразка. Хлопчики ж краще виконують пошукову діяльність, висувають нові ідеї, краще працюють, коли слід вирішувати словесні задачі: загадки, ребуси, кросворди. Це активізує їхню мовленнєву діяльність. Але це не означає, що дівчатка ніколи не висунуть нової ідеї, не здатні виконати завдання без зразка, за нашими висновками, тут спостерігається дуже чітка тенденція.

8. Хлопчикам слід давати побільше індивідуальних вказівок, вимагати більшої якості, акуратності, ретельності, дисциплінованості підчас виконання завдань.

9. Діти різної статі по-різному реагують на *емоційний* чинник. Хлопчикам слід давати дуже чіткі вказівки, зауваження, тому що вони не можуть довго утримувати емоційну напругу, до цього не пристосований їхній мозок і тому відключається слуховий канал, а інформація не доходить до їхньої свідомості, вони вас просто нечують.

10. Під час вивчення найбільш складного за змістом матеріалу слід роз'яснити окремо хлопчикам і дівчаткам, працювати з підгрупами дітей, об'єднаних за статевими ознаками, інколи хоча б частину заняття проводити окремо з хлопчиками, окремо з дівчатками, давати деякі завдання диференційовано.

11. Частіше прислухатися не лише до того, як говорять вихованці (виразно, граматично правильно, зв'язно), а й до того, що вони говорять, як розуміють значення тих чи інших слів, як вони відчувають слова, речення. Серед слів, які подобаються дітям, «хороших слів», дівчатка називали приблизно такі слова: *«сонечко, квіточка, мамочка, кішечка, собачка, платтячко...»*. Поганими словами вважали такі: *«мамка, бабка, папка...»*. У хлопчиків «хорошими» словами вважалися такі — *«гонка, водій, пожежна*

машина, таксист, десантник...»; часто називали слова, які у них асоціювалися із заборною: « *не бігай, не стрибай, не лізь, я тобі зараз задам*» тощо. Тому варто частіше спілкуватися з кожною дитиною, цікавитися її ставленням до довкілля, стимулювати до міркувань, власних запитань. 12). Дівчатка дуже *емоційно* реагують на всі словесні оцінки (позитивні й негативні). Для них емоційно значущим є той, хто їх оцінює і як саме він це робить. Їм дуже важливо одержати позитивну оцінку, бути «хорошою» в очах дорослих (батьків, вихователів). Це пов'язано з тим, що вони більш соціально орієнтовані. («*Розумниця, Наталочко, ти все правильно зробила. Я тобою задоволена!*»). Хлопчики реагують вибірково на словесні оцінки і тільки на оцінки їхньої діяльності чи поведінки, які для них мають значення. Їм важливіше, що саме оцінюється в їхній діяльності («*Молодець, Антоне, гарне слово зі звуком [м] пригадав!*»). Ось чому саме хлопчики часто не реагують на загальну оцінку («*Я тобою задоволена.*»). Дівчинці важливо знати, хто її оцінює, як ставиться до неї. Слід сказати, у чому її помилка і не поспішати висловлювати своє ставлення до неї (одразу говорити: «*Я не задоволена тобою!*»), тому що на думку психологів (В.Єремєєва, Т.Хрїзман та ін..) різка активність усіх центрів кори головного мозку не дасть можливість усвідомити, що саме «погано», що слід змінити на краще[3]. 13). Незважаючи на деякі інтелектуальні, мовні, емоційні відмінності, хлопчики й дівчатка мають рівні можливості розвитку, виховання; не існує статево відповідних видів діяльності, освоєння будь-якого виду заняття, гри та ін., це залежить від індивідуальних інтересів, здібностей, мотивацій діяльності тощо; особливо неприпустимо протиставляти дітей за статевою ознакою в різних сферах життєдіяльності, іграх, заняттях. Одно із важливих завдань дорослого — допомогти кожній дитині знайти поле втілення її індивідуальних здібностей у багатогранній діяльності, пов'язаній із навчанням. Важливо розвивати вміння дітей протистояти стереотипам і статево-типізованим очікуванням і підтримувати дружнє співіснування та ін.

Висновки. Резюмуючи вище проаналізовані наукові дослідження та означені положення, відзначаємо, що індивідуалізація навчання дітей елементів

грамоти сприяє поглибленню знань дітей про навколишню дійсність, позитивно впливає на ставлення до навчання, сприяє розвитку самостійної діяльності, під час якої на ґрунті певних знань, вона накопичує нові й відкриває шляхи, який вимагає творчого підходу, кмітливості тощо, у результаті чого визначаються перспективи подальшого гармонійного вдосконалення особистості. Психологи, педагоги обов'язково мають брати до уваги індивідуальні відмінності між дітьми (у тому числі й статеві) в різних видах знань: програмові знання, у межах одного і різних видів діяльності, позапрограмові чи попередні знання.

Подальше дослідження передбачає реалізацію таких завдань: розробку напрямів розвивальної та корекційної роботи, спрямованої на гармонізацію індивідуальних особливостей; оформлення методичних рекомендації щодо збереження індивідуальних особливостей дітей як вагомого потенціалу становлення творчої особистості.

Література

1. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К.: Рад. шк., 1989. – С. 109-132.
2. Товкач І. Індивідуалізація навчання грамоти дітей 5-6 років / І. Товкач // Актуальні проблеми психології. Том IV. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 2. Збірник наукових статей. / За аг. Ред.. С.Д. Максименка та С.Є. Кулачківської. – К.: Нора-прінт, 2004. – С. 113-118.
3. Еремеева В.Д. Мальчики и девочки — два разных мира. Нейропсихологии — учителям, воспитателям, родителям, школьным психологам / В. Д Еремеева., Т.П. Хризман. — СПб.: «Тускарора», 2000 — 184 с.
4. Кон И.С. Психология половых различий / И.С. Кон // Вопросы психологии, 1981, № 2 // Психология индивидуальных различий / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.Я. Романова. – М.: ЧеРо, 2000. - С. 154-155.
5. Теплов Б.М. Физиологические вопросы физиологии высшей нервной деятельности и психологи. / Б.М. Теплов. - М., 1963. - С. 172.

РЕЗЮМЕ. *І.С.Товкач. Індивідуальні особливості старших дошкільників та їх вплив на якість навчання елементів грамоти. У статті обґрунтована актуальність проблеми індивідуальних особливостей дітей як психологічної основи освітньо-виховного процесу; подано*

конкретні рекомендації щодо навчання дітей елементів грамоти з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

Ключові слова: індивідуальність, індивідуальні особливості, статеві відмінності, діти старшого дошкільного віку, індивідуалізація навчання дітей елементів грамоти, задатки, здібності, мотиви, пізнавальні інтереси.

РЕЗЮМЕ. И.Е. Товкач. Индивидуальные особенности старших дошкольников и их влияние на качество обучения элементов грамоты. В статье обоснована актуальность проблемы индивидуальных особенностей детей как психологической основы учебно-воспитательного процесса; даны конкретные рекомендации по обучению грамоте с учетом их индивидуальных особенностей.

Ключевые слова: индивидуальность, индивидуальные особенности, половые различия, дети старшего дошкольного возраста, индивидуализация обучения элементам грамоты, задатки, способности, мотивы, познавательные интересы.

THE SUMMARY. I. Tovkach. Individual features of older preschoolers and their impact on the quality of teaching elements of literacy. In article the analysis of theoretical workings out on a problem of specific features of children of the senior preschool age as psychological basis of the teaching and educational process directed on comprehension by children of speech is given.

Key words: an individual approach, a training individualization, specific features, development of the person of the child, inclinations, abilities, motives, informative interests.